

Pesty Monika / BESZÁMOLÓ

A RASI-KONGRESSZUSRÓL

[TROYES, 1990. JÚLIUS]

Magyarországon talán kevesen tartják számon, miért nevezetes az 1990-es év a zsidóság története és a hebraisztika szempontjából. Külföldön viszont annál nagyobb eseménynek számított, hogy 950 évvel ezelőtt született Rasi, a középkor legnagyobb zsidó írásmagyarázója.

Rasi 1040-ben született a franciaországi Troyes-ban. A híres németországi rabbinikus iskolákban (Mainz és Worms) tanult, majd visszatért szülővárosába, és élete végéig ott maradt. Neki köszönhető, hogy Franciaországban virágzó zsidó szellemi központ jött létre, amely idővel túlszárnyalta a rajnai akadémiákat is. Munkásságát tanítványai, köztük több fia és veje, és unokái is folytatták tovább. Rasit elsősorban mint Biblia- és Talmud-kommentátort ismerjük, a Biblia szinte minden könyvét magyarázta. Kommentárjai az idők folyamán óriási népszerűsége tettek szert, elválaszthatatlan kísérői lettek a héber Bibliának – a zsidó használatra készülő héber Biblia-kiadások a szöveg mellett hozzák Rasi magyarázatait is. Rasi Pentateukhos-kommentárja volt az első nyomtatott héber könyv (1475), amiről tudunk. Írásmagyarázata azonban nemcsak a zsidóság körében volt népszerű, hanem nagy hatást gyakorolt a középkori keresztény szerzőkre is. Rasi népszerűségét mutatja, hogy kommentárjaihoz több mint 200 kommentár íródott, Rasit pedig a megtisztelő „Parshandata” (a törvény magyarázója) címmel illették. Ezen túlmenően azonban jelentős kommentárjainak nyelvtani-nyelvészeti hozama is, továbbá responzumai, melyek számos halákhikus kérdést tisztáztak.

Rasi 950 éves születési évfordulójának méltó megünneplésére tehát az EAJS (European Association for Jewish Studies) és APEJE (Association pour la Promotion des Études Juives en Europe) kongresszust rendezett 1990. július 8 és 13 között Troyes-ban, Rasi szülővárosában. A jelenleg mintegy 200 000 lelket számláló városka Párizstól délkeletre helyezkedik el kb. 150 km-re, Champagne-ban, a pezsgő őshazájában.

A kongresszus témájában nem korlátozódott Rasi személyére és munkásságára, hanem szinte a zsidó történelem és kultúra egészét felölelte, a római kortól napjainkig – erről valamennyire képet kaphatunk, ha végigfutunk a szekciók címein: A görög-római kor irodalma – A késő középkori irodalom és misztika – Judaizmus az iszlám országaiban – Az olaszországi és spanyolországi zsidóság története és gondolkodása – Ashkenazi zsidó gondolkodás – Targum és midrás – Középkori zsidó filozófia és misztika – Piyyut

– Rasi és munkássága – Troyes és környéke – A Septuaginta – Európai zsidó múzeumok – Midrás és liturgia.

Mint látjuk, már a szekció-címek is rendkívüli téma-gazdagságról tanúskodnak, az előadások pedig olyan tarkaságot mutatnak, amiről valamennyire is átfogó képet adni lehetetlenség – annál is inkább, mert az előadások párhuzamosan három teremben folytak, s így a leglelkiesmeretesebb résztvevő sem lehetett mindegyiken jelen. Mutatóban néhány téma, többé-kevésbé véletlenszerűen kiragadva:

Rasi munkásságát és jelentőségét Ephraim Urbach, az izraeli akadémia volt elnöke méltatta kimerítő előadásában a kongresszus plenáris ülésén. Vermes Géza (Oxford) azt elemezte, hogyan használta Josephus Flavius Dániel könyvét. Ugyancsak Dániel könyvével foglalkozott Uriel Rappaport, a haifai egyetemről, de ő abból a szempontból, hogy hogyan tükröződik a hellénisztikus világ történeti valósága Dánielnél. Emile Puech (a jeruzsálemi École Biblique-ről) az evangéliumi nyolc boldogságot vizsgálta, és párhuzamba állítva egymással Máté 5,3–10-et, Ben Sira 14,20 skk.-t, valamint a qumráni 4Q 525 fragmentumot, kimutatta, hogy a boldogság-irodalom rögzített szabályokat követő létező irodalmi műfaj. Garcia Martinez a groningeri Qumran-Intézetből IV Esdrást vizsgálta a qumrani iratok tükrében. Esther Starobinski a genfi egyetemről az Énekek énekéből vett példákon hasonlított össze Buber és Rosenzweig Biblia-fordítását az egyéb német Biblia-fordításokkal. Szintén az Énekek énekéhez kapcsolódott Günther Stemberger (a bécsi egyetemről) előadása, ő viszont az Énekek énekéhez írt midrásokkal foglalkozott. Különösen érdekes volt M. Goodman (Oxford) előadása arról, hogyan változott a „szent hely” fogalma a zsidó gondolkodásban a posztbiblikus korban. Ami pedig a tudományos módszereket illeti, sokat tanulhatunk Michael Stone-tól, a jeruzsálemi héber egyetemről, aki az Ádám-irodalom kapcsán arra igyekezett rámutatni, hogy ha nem állnak rendelkezésünkre megfelelő bizonyítékok, akkor ne akarjunk feltétlenül messzemenő következtetéseket levonni, hanem nyugodjunk bele, hogy egyes kérdések nyitva maradnak.

Mint ebből a felsorolásból is látható, a kongresszus több mint száz résztvevője közt jelen voltak a hebraisztika legjelentősebb művelői Európából, Amerikából és Izraelből, de jelen voltak a zsidóság kiemelkedő alakjai is, mint pl. René Sirat, Franciaország főrabijja, vagy

Ephraim Urbach, az izraeli akadémia volt elnöke. A rendkívül gazdag tudományos program komolyságát szinte ugyanolyan gazdag nem-tudományos program ellensúlyozta: az első este pompázatos fogadás a városházán, a továbbiakban pedig városnézés Troyes mesés kis középkori belvárosában, amelynek több utcája ma is azt a nevet viseli, mint Rasi idején, fogadás a helyi zsinagógában, koncert, múzeumlátogatás, fogadás a prefektúrán és kirándulás Troyes környékén.

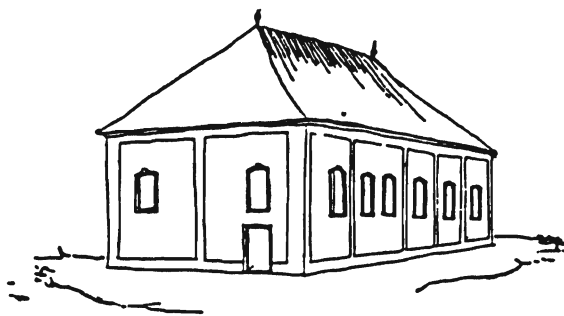
Elmondhatjuk tehát, hogy e kongresszus mind tartalmával, mind külső megnyilvánulásaival valóban méltó emléket állított Rasinak, a középkori zsidó tudósnak – ennél azonban jóval többről van szó: a júliusi Rasi-kongresszus a hebraisztika és a zsidóság grandiózus nemzetközi seregszemléje volt. Éppen ezért sajnálatos (és a résztvevők számára kissé érthetetlen) volt, hogy e kiemelkedő nemzetközi eseményen (bár erre lehetőség lett volna) sem a magyarországi hebraisztika, sem a magyarországi zsidóság nem képviseltette magát – e sorok írója keresztény mivoltában és mint a görög patrisztika szerény művelője erre aligha lehetett alkalmas, még ha részvételem részben annak köszönhető is, hogy külső munkatársként kapcsolódom az MTA Judaisztikai Kutatócsoportban folyó munkához. De ha már így esett, engedtessek meg, hogy a magam szubjektív és kissé „outsider” szemszögéből idézzem fel benyomásaimat.

Először is pár szót a Septuaginta-szekcióról, amelyhez magam is tartoztam: mint a beszámoló elején található felsorolásból nyilvánvaló, ez volt az egyetlen nem zsidó témájú szekció, és mint ilyen periférikus helyet foglalt el; ennek természetesen a szekció tagjai is tudatában voltak. Másrészt viszont ez volt az egyetlen közvetlenül a Bibliával foglalkozó szekció. Hála a szekció kis létszámának (mindössze heten tartoztunk ide) és a téma kötött voltának, az előadások mind tartalmukban, mind módszerükben, sőt színvonalukban is, nagyon szép egységes egészet alkottak – nem utolsósorban azért, mert talán kivétel nélkül az összes előadó a szekciót vezető Marguerite Harl-nak, a Sorbonne nyugalmazott professzorának munkatársai és tanítványai közül kerültek ki. (Magam is töltöttem az ő intézetében néhány hónapot, az MTA–Soros Alapítvány ösztöndíjával.) Az előadások legtöbbször, így az enyém is, a Biblia eredeti héber szövege és a görög fordítás között mutatkozó különbségeket, valamint ezek kö-

vetkezményeit vizsgálta. Gilles *Dorival* a Septuaginta fordítóinak számát (70 vagy 72) értelmezte a zsidó és keresztény tradíció tükrében, Monique *Alexandre* pedig a matriarchák szerepét taglalta – előadása, azon túl, hogy tartalmilag kitűnő volt, ragyogó stílusával szinte magával ragadta a hallgatóságot.

Összefoglalva: ha arra a kérdésre kellene válaszolnom, milyen volt számomra a kongresszus, elsősorban azt válaszolnám (talán nem túl eredetien), hogy nagy élmény volt, és hálás vagyok mindazoknak, akik lehetővé tették részvételemet. Nagy élmény volt viszont látni azt a néhány embert, akiket korábbról már ismertem, találkozni azokkal, akiket azelőtt csak mint jeles könyvek szerzőit ismertem, hallgatni ezt a sok-sok, témában, módszerben, színvonalban annyira különböző előadást. De éppúgy nagy élmény volt sétálni Troyes szűk kis utcácskáiban, az előre ugró házak árnyékában, vagy a fogadáson beszélgetni, míg a pohárban Champagne pompás itala csillogott... És persze fárasztó is volt: a sok új arc, a sok új benyomás, a váltogatva használt idegen nyelvek...

Ha pedig azt kérdeznék, mi volt számomra a fő tanulság, akkor ahelyett, hogy tudományos életünkre vonatkozóan tennék megfigyeléseket (amit feltétlenül lehetne), inkább arról beszélnék, hogy ezen a kimondottan judaisztikai tárgyú kongresszuson a zsidó – nem-zsidó kérdés mennyire nem okozott problémát, sőt, mondhatni fel sem merült. A több mint száz résztvevő között voltak zsidók Izraelből és zsidók a diaszpórából, voltak Izraelben élő nem-zsidók, voltak nem-zsidók, akik zsidó tudományokkal foglalkoznak, és olyanok, akik egyéb tudományokkal – és nem hinném, hogy bárki is feszélyezve érezte volna magát bárkivel szemben vallásuk vagy származásuk különbözősége miatt. Semmiféle ellentétet sem kellett a szőnyeg alá söpörni, mindenki szabadon vállalta származását, meggyőződését, illetve nem hiszem, hogy bárkinek is eszébe jutott volna, hogy bármit is „vállalnia” kell. Mindenki szabadon volt olyan, amilyen volt, és természetesen elfogadta, hogy a többiek olyanok, amilyenek, esetleg mások, mint ő. Ez így leírva most igen egyszerűen hangzik, de nálunk Magyarországon még valahogy nem ilyen egyszerű. Azóta sem fér a fejembe: ami ott nem probléma, az itt miért az? Néha már felmerül bennem az eretnek gondolat: hátha itt sem az, csak mi csináljuk magunknak?

IRSA 1809